

Entrevistas

Iris Prados Maldonado

Introducció:

Com vaig dir en la metodologia, per cercar més informació faria unes entrevistes. Aquestes les vaig fer a Filomena i Miguel, una àvia i un avi que van viure a Los Molinos durant un temps.

El passat vint-i-quatre de Juny vaig tindre el plaer de conèixer a Miguel. Ell va ser habitant de Los Molinos en la dècada dels seixanta. Junts, vam estar parlant i recordant el passat del poble i de la vida que tenien antigament:

Miguel quina era la teva casa?

La meua casa es situava al costat de la "Caracola". Només entrar pel barranc, a la dreta, hi ha una a mig construir. Actualment hi viuen uns anglesos.

De què treballaven els homes?

Nosaltres érem de Sorbas, però vam anar a los Molinos perquè estaven construint la carretera de Sorbas - la Venta del Pobre. Jo era un ajudant i el meu pare portava un carro tirat per mules i, més tard un camió.

Quantes hores treballàveu?

Doncs, vuit o deu hores. Però hi havia gent que venia d'altres masos i per tornar a casa seva trigaven tres o dues hores.

Quin pressupost mensual manejava la família?

Jo personalment guanyava 500 pessetes al mes, d'això sí que me'n recordo perfectament (risses), però no sé el que guanyava el meu pare.

Tots aquests diners es perdien amb els lloguers...

No, que va. Nosaltres no pagàvem res, en aquella època no es pagava lloguers.

Quants fills teníeu per família?

Nosaltres érem tres.

I te'n recordes d'altra gent?

Sí, per exemple *Pedro el Molinero* en tenia dos, *Diego Cebailas* tenia uns tres...

De quin any estem parlant?

Ostres doncs fem càlculs! Si ara estem en el 2018, resta-li uns 60- 55... És en els anys seixanta aproximadament.

En els anys seixanta hi havia molta gent vivint en los Molinos?

Sí, allò era un poble!

Miguel mira que hem trobat, són uns quaderns de l'escola de Los Molinos, tu vas anar-hi?

No, a la de Los Molinos no. Estava treballant.

Amb quants anys?

Amb tretze anys crec.

Però tu has anat a l'escola?

Sí, vaig anar a la de Sorbas. Me'n recordo que la mestra de Sorbas anava a Los Molinos per a treballar.

On emigrava la gent?

En aquella època no s'anava la gent. Estava tot ple.

Llavors perquè es va despoblar de sobte?

Això va ser després. Que va haver-hi una sequera. Però en aquella època, quan estaven construint la carretera no. Estava ple en Los Molinos i, a més la gent d'altres masos venia cap aquí.

I quan es va produir aquest canvi de persones estrangeres?

Això no fa molt que va passar, als 90.

Tu quan vas marxar?

Vam marxar quan la carretera es va finalitzar. Vam estar sis anys, perquè clar, abans no hi havia els instruments d'ara. Abans es feia a mà. Aquella carretera va generar 300 llocs de treball.

Havia un dia de festa local?

No. Allà es feia festa quasi tots els caps de setmana. Es ballaven les carreres... Es feia en el camí principal. En hivern ens ajuntàvem com trenta persones en una casa. Hi havia molta energia! També hi havia dos bars, on la gent per la nit anava i jugava a les cartes. Jo me'n recordo que amb els meus amics *echábamos los años*. Allò era un joc que consistia en agafar un torç de paper i aparellar a la gent. Tu agafaves dos papers i tocava per exemple: Josefa amb Miguel...

On es casava o es batejava la gent? Perquè en Los Molinos no hi havia església.

En Sorbas. La gent anava, amb les bèsties, ven guapos a casar-se.

Te'n recordes si del total de les persones que hi havia, alguns eren de dretes o d'esquerres... si es parlava de política?

Sí, hi havia un home que es deia el *Tío Juan Sánchez*, que era vermell, comunista. Aquell home va viure la república. Formava part del comitè republicà. Ell amb un grup de persones, demanaven menjar i coses per a l'exèrcit. Després en l'època de Franco, la majoria se'n va anar i els qui no... Jo tot això no ho he viscut.

Hi havia algun tipus de policia o de seguretat?

No, no hi feia falta, la gent no robava. Sí que hi havia alguna baralla per l'aigua, pels terrenys... coses que han passat sempre.

Quin tipus de transport s'utilitzava?

Les bèsties, fins que es va fer la carretera.

Coneixes el problema actual de l'aigua?

Sí. Sé que falta aigua. Un motiu és perquè no plou, i l'altre perquè hi ha molts pous que extreuen aigua. Quan jo hi vivia hi havia quatre Molins d'aigua. Fins i tot hi havia sobrant, que s'anava cap a la rambla.

Amb tot aquest problema de l'aigua, tu creus que los Molinos podria ser abandonat?

Clar que sí. La matèria primera és l'aigua. Si no hi ha aigua, no s'hi pot viure.

Tu creus que Sorbas ha de donar-li aigua a Los Molinos en el cas que falti?

Clar, estan obligats. Si en Los Molinos hi ha gent vivint, han de donar-li aigua. Si o sí.

Quants Molins hi havia en funcionament?

Doncs bé... Estava aquell de dalt..., un altre en el mateix riu d'Aigües... On estava la fàbrica de llum un altre... i el Molí de la "cerrá". En total hi havia quatre.

Coneixes algun moliner que estigui viu?

Bé, molts s'han mort... Però els que encara viuen, es troben a Barcelona.

La gent propietària dels molins, tenia diners, no?

Si clar, la gent que tenia molins tenia terres i tot...

Quin material s'utilitzava per fer les cases? Ho fèieu vosaltres?

Les cases les construïen els mateixos propietaris. El material principal era el guix. Ho extrèiem de Los Molinos (que hi havia dues o tres pedreres), ho posàvem en un forn i, amb les bèsties, es convertia amb pols.

Doncs Miguel, ja hem acabat. Has de venir i veure com està tot allò!

Sí! Una tarda d'aquesta anirem.

Després de conèixer a Miguel, gracies a Ana Mª Rodríguez, vaig aconseguir el contacte de Filomena Martínez, una dona de seixanta-cinc anys, que va néixer en Los Molinos i, va estar aproximadament deu anys (1953-1963).

El tres d'agost va ser el dia que la vaig conèixer. Estava fent boixet amb dues dones més, les seves companyes. No sabia res de l'entrevista, però tot i això ella va estar disposada a fer-la, i amb moltes ganes.

Què era la Caracola?

On es troba ara el pàrquing, que hi ha una o dues cases, aquella zona és la Caracola.

Hi Havia era?

Sí. Quan surts de casa teva, que hi ha un camí que puja cap a dalt. Al costat del camí de figueres de moro hi ha una casa. Darrere d'aquesta se situava l'era.

Aaaaa ja sé on. Allò ara no existeix... Per cert, d'on trèieu l'aigua per beure?

La trèiem d'una font. Aquesta se situava a mà esquerra anant cap al Tresor.

Hi ha alguna cosa característica, per identificar-la?

Hi havia un safareig, però la font és impossible trobar-la, perquè se la va emportar la riada.

Quan va passar aquesta riada?

Uuuff! Fa molt de temps! Jo tenia llavors setze anys.

I no vau poder recuperar-la?

No. Allò es va omplir de sorra i no la vam trobar. Per aquest motiu vam marxar, perquè no teníem aigua. Quina aigua... Era molt bona!

Alguna vegada has vist a Los Molinos sense aigua?

No.

Quina era la teva casa?

Al costat de casa teva hi ha un camí. La casa que dona cantonada, aquella. Justament hi passava la séquia. Hi havia molta aigua!

Com netejàveu la roba?

Agafàvem una galleda, li posàvem una pedra i amb el sabó que nosaltres fèiem, netejàvem. De la font no parava de sortir aigua, per tant, mentre utilitzàvem una galleda l'altre deixàvem que l'omplíssim.

De genoll?

Sí, ens posàvem una tovallola a terra.

Us posàveu a parlar, no?

Ui! Com diuen... *En los hornos i las fuentes todo se crítica* (Risses). Potser tu acabaves i venia una persona, i si no tenies pressa, et quedaves parlant. O potser anaves i hi havia set o vuit persones, llavors'ns havíem de posar les galledes per sobre.

I també posàveu la roba a tendir...

Ostres sí! Com abans no hi havia llegia (o si existia, no ho sabíem) posàvem la roba blanca a tendir al sol i, quan ja estava seca, agafàvem la galleda i la ruixàvem. Així se n'anaven les taques. Després arribaves a casa i no hi havia corda per a tendir. Havíem de posar-la en les pites. Quan trèiem els llençols es trencaven! Si feia vent, es posava una pedra en cada cantonada.

Quan tu estaves vivint en Los Molinos, hi havia escola?

Sí, és la construcció que hi ha ara.

Quants alumnes hi havia?

Almenys vuit o deu! Després es va treure l'escola, perquè ja no anaven mestres a Los Molinos. Es veu que hi havia molts nens i, no valoraven ni pagaven bé al professor. Va ser quan van posar el transport. Ens passaven a buscar a les vuit, entràvem a les nou i sortíem a les cinc. Després t'anaves a recollir la collita, a donar-li menjar als porcs...

Com s'organitzava el professor?

Molt bé! Abans hi havia una enciclopèdia per a cada nen. No és com ara que hi ha llengua, matemàtiques... Et posava dictats, llegies... Abans no hi havia exàmens ni res.

Quants vas anar a l'escola?

Doncs mira, jo vaig anar a l'escola des dels setze anys. En Los Molinos fins als deu anys, perquè ja la van treure.

El material era el bàsic, no?

Goma i llapis. No et deixaven escriure amb bolígraf perquè si t'equivocaves, no es podia esborrar. El professor tenia un tinter i ploma. Llavors, jo me'n recordo que feia un cercle on tenies les faltes. La ploma només la tenia el professor.

Hi havia moltes nenes en l'escola?

Sí!

Hi havia pissarra?

Sí. Ostres, me'n recordo que nosaltres ens assèiem en una banca, no hi havia taules. Allò era com la banca de la missa, però estava una mica inclinat perquè poguéssim escriure.

Heu anat a veure l'escola?, potser encara està.

Fa anys que no hi vaig, però allà ja no hi queda res...

Doncs imagina't... jo tenia deu anys quan vaig deixar d'anar a l'escola de Los Molinos i, ara en tinc seixanta-cinc! No sé com allò s'aguanta encara!

I l'escola de Sorbas era semblant a la de Los Molinos?

Era igual.

I el professor estava allotjat en Los Molinos, o s'anava a Sorbas?

S'allotjava en Los Molinos. Es buscava una casa i es quedava en el mateix poble.

Era una persona molt respectada?

Uii! Mare meva! Tenien una canya, i quan parlaves et donava amb la canya... i si no, et posava tot el matí de genoll aguantant dos llibres. Ara els nens no tenen gens de respecte al professor, però abans... També s'havia de dir: es pot?, i Ave Maria, quan entràvem.

Ah! També hi havia un forn on s'amassava el pa. No anàvem a la fleca a comprar el pa. Havies d'agafar llenya, la ficaves al forn, es feia foc...

Però el forn era comunitari?

Sí, de tots els veïns

On es situava?

Mira, quan entres que hi ha un camí, més bé, un carreró entre dues cases. Doncs allà estava el forn.

Com el forn era de tots els veïns, es demanaven tandes. Si et tocava a tu, anaves amb les burses a agafar llenya, es pastava el pa, es ficava en el forn... I ja tenien pa per a tota la setmana!

Quants Molins hi havia?

Hi havia dos Molins.

Què molien?

Molien el blat i l'ordi

On se situaven?

Per on neix l'aigua, hi havia un. L'altre al costat de les rambles.

Anaven amb aigua?

Els dos, perquè en Los Molinos no hi havia llum. Quan se'n va anar la hidroelèctrica, es va acabar la llum.

Per tindre llum havíem d'encendre o el quinqué que funcionava amb gas, o la llum d'oli. I després ja va sortir el butà que allò era lo millor (Risses).

Vostè es va casar?

Clar! Estic casada i amb dos fills. Com la gent es casava en Sorbas, venia amb muls. Els posaven molt guapos! També llençaven tirs amb l'escopeta o coets. Si tenies diners, tiraves coets, si no amb l'escopeta. I després se celebrava en el carrer o en l'era.

Tot el poble?

Sí. Per menjar feien bunyols, cigrons torrats, galetes, entrepans... Actualment anem a l'hotel, abans no! Després una persona tocava l'acordi.

I quan moria algú?

Ui quan moria algú... Havien de portar-ho fins a Sorbas, feien la missa i s'enterrava. Però la vetlla es feia en casa, dins o fora en el carrer. Quan arribava l'hora d'emportar-se als morts, els homes els carregaven fins a Sorbas, i tota la gent darrere.

I si et posaves malalt, el metge estava en Sorbes. Això vol dir que havies d'anar a buscar-lo. Si el metge tenia cotxe, anava amb el cotxe, i si no.... Doncs amb les mules.

Quins medicaments hi havia abans?

Doncs l'aspirina, la penicil·lina...

I si algú es posava de part?

Hi havia llevadora. Però el marit havia d'anar a buscar-la.

Però quan arribaven, ja havia tingut al nen, no?

Moltes sí, però d'altres no. Podien estar tres dies de part.

Ostres... canviant de tema, el nombre d'habitacions depenia dels fills que es tenia?

No. Això depenia dels diners (risses). Si tenies diners, era més gran, si no més petita.

Qui era el ric del poble?

Allà tots (risses). Pensa que hi havia Molins, la gent se n'anava a treballar fora, com per exemple el meu pare que se n'anava a França Barcelona per temporades. Recollia els diners i es quedava cinc o quatre mesos en Los Molinos.

Després, la meva mare tenia porcs i potser guanyava més que el meu pare treballant fora, perquè els porcs eren cars i, com tenien cries, sempre podia vendre.

I les quadres estaven lluny de les cases?

No, les quadres estaven dins de les cases (risses). Els porcs, els conills... Aquests últims s'escapaven i te'ls trobaves en una habitació. Les gallines estaven en l'entrada.

Tu tenies porcs, gallines...

Jo de tot! (Risses)

I el lavabo on estava?

En la séquia. I el vàter era l'hort. Si et volies rentar, anaves a la séquia i et rentaves amb aigua freda. Tampoc ens rentàvem molt... Feien més pudor els porcs i els conills, que no nosaltres(Risses).

I la matança es feia en casa també?

Ai la matança! *Eso es to lo divino!* (risses) Invitaves a qui volies i llavors feies la matança. Te n'anaves al riu a netejar les tripes, també fèiem botifarra, xoriço... El primer dia es feien les botifarres. El dia abans de matar, es preparava la ceba.

En moltes cases hem vist uns forats de moltes formes, rodons per exemple... Per què servien, eren per penjar el porc?

No, allò era per donar llum. El que tu dius és un altre.

Quines festes hi havia en el poble?

No hi havia festes.

No? No celebràveu la festa de San Miguel?

No. Això havia de ser abans que jo naixés. Havíem d'anar a Sorbes.

I no quedàveu en cases per...

...per ballar!, quan a un noi li agradava una noia quedava en el ball, en una casa. Es ballaven les carreres.

I per passar el temps que fèieu?

Unes feien treballs manuals, altres jugaven a les cartes i quan es feia de nit i hi havia ametlles, ens ajuntàvem els veïns per pelar-les.

I m'han dit que hi havia dos bars?

No, allí no. Sí que hi havia una botiga que venia tabac, llaminadures... Ostres! Sí que hi havia una botiga, la del meu avi! Tenia una mica de tot: arròs, sucre...

Abans també es feia el manteniment de la séquia? Com us organitzàveu?

Sí, sí que fèiem manteniment. Quan feia falta, tots els veïns ens ajuntàvem i trèiem totes les herbes.

Doncs Filomena, ja em acabat. Moltes gràcies, m'ha agradat molt fer l'entrevista amb tu.

A mi també! (Risses).

